

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Zbigniewa Talagi pt.: „Potencjał emancypacyjny treści kształcenia ogólnego realizowanych na lekcjach informatyki w gimnazjum”

napisanej pod kierunkiem

dr hab. Elżbiety Perzyckiej, prof. US

Wychodząc od roboczej definicji, według której emancypacja jest zespołem działań mających na celu obdarzenie jednostek, bądź grup pełnią praw, jasny staje się cel, który przyświecał mgr Zbigniewowi Taladze podczas prac nad rozprawą doktorską. Koncentruje się w niej, jak wskazuje tytuł, na problematyce potencjału emancypacyjnego w treściach kształcenia ogólnego realizowanych na lekcjach informatyki w gimnazjum. Przedmiotem zainteresowania badawczego Autora była „obecność” racjonalności emancypacyjnej na lekcjach informatyki w gimnazjum, która, zgodnie z koncepcją H.A. Girouxa i L. Witkowskiego, oparta jest na zasadach krytyki i działania. Celem tak zarysowanego badania było

rozpoznanie i opisanie potencjału emancypacyjnego realizowanej podstawy programowej kształcenia ogólnego na lekcjach informatyki w gimnazjum. Celem praktycznym było natomiast wskazanie nauczycielom tych treści realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego w gimnazjum w zakresie informatyki, które rozwijają i tych, które ograniczają potencjał emancypacyjny uczniów. W dobie mody, wymuszonej co prawda przez aktualną sytuację społeczną i rynkową, na kształcenie się przez całe życie (Lifelong Learning) idea ta nabiera nowego znaczenia, dalece wybiegającego poza przytoczoną na wstępie definicję. Jasne staje się dążenie jednostek do pełnego zrozumienia zasad kierujących życiem społecznym, ponieważ tego rodzaju wiedza umożliwia wykorzystanie przysługujących im praw. Ważna jest również próba określenia roli szkoły w tak określonej rzeczywistości, czego podjął się mgr Zbigniew Talaga, umieszczając – co istotne – swoje rozważania na tle konkretnego, kojarzącego się z obecną epoką, przedmiotu – informatyki.

Poddana recenzji rozprawa składa się z 5 rozbudowanych rozdziałów:

1. Uwarunkowania kształcenia informatycznego w gimnazjum
2. Konceptualizacja kompetencji emancypacyjnych w kontekście kształcenia informatycznego
3. Metodologiczne podstawy badań
4. Potencjał emancypacyjny realizowanych treści podstawy programowej na lekcjach informatyki w gimnazjum w świetle badań
5. Model uwarunkowań kształtowania się kompetencji emancypacyjnych na lekcjach informatyki

Tak określoną strukturę pracy uzupełniają: *Wstęp*, *Bibliografia*, *Netografia*, *Spis rysunków*, *Spis tabel*, *Spis wykresów* oraz *Aneks*, w którym zawarte zostały narzędzia i pomoce wykorzystane w badaniu.

Zanim przejdę do analizy rozdziału 1, chciałbym zauważyć, że we *Wstępie* zawarto (jako oddzielne punkty, nie ujęte w spisie treści) interesujące poznawczo *Uzasadnienie wyboru tematu*, w którym Autor opisuje genezę swojego zainteresowania tematem oraz *Cel i zakres pracy* – miejsce, gdzie podjęta problematyka przyjmuje formę poprawnie sformułowanych celów: teoretycznego, poznawczego i praktycznego.

Rozdział 1 obejmuje obszar problemowy, który jednoznacznie związany jest z kontekstem nauczania informatyki w gimnazjum. Autor kompetentnie porusza się w gąszczu aktów prawnych (np. podstawy programowe), projektów realizowanych w Polsce i za granicą oraz literatury dotyczącej kształcenia informatycznego, odwołując się często do własnych doświadczeń zawodowych (nauczyciela informatyki w gimnazjum). Stąd nie powinno dziwić rozeznanie Autora w poruszanej problematyce, szczególnie pod kątem społecznego oddziaływania IT (później ICT). W rozdziale tym znalazło się również miejsce na rzeczową analizę pokolenia, które dorastało „z komputerem” i które w znaczący sposób różni się od starszego pokolenia. Stało się to podstawą do rozważań dotyczących metod realizacji podstawy programowej nauczania informatyki.

W rozdziale 2 opisane zostały wątki związane z teoriami funkcjonującymi w ramach pedagogiki emancypacyjnej, z których Autor wyprowadził pojęcie potencjału emancypacyjnego. Zanim jednak to miało miejsce, mgr Zbigniew Talaga zmierzył się z kilkoma punktami widzenia dotyczącymi emancypacji i, ogólniej, wolności. Bogaty przegląd literatury

pozwoili na trafne zawężenie pojęcia emancypacji do procesu „świadomego odrzucania stereotypów i mitów, pokonywania utrudnień wywołanych aktywnością ludzką i siłami natury” (definicja za Marią Czerepaniak-Walczak). W dalszej części rozdziału mgr Zbigniew Talaga, ponownie opierając się zarówno na własnym doświadczeniu zawodowym, jak i literaturze przedmiotu, rzetelnie opisuje uwarunkowania potencjału emancypacyjnego treści przekazywanych na lekcjach informatyki w gimnazjum. Kolejnym, bardzo istotnym dla przeprowadzonych badań, fragmentem rozdziału 2 jest trafna analiza źródeł opresji i deprivacji, których uświadomienie i ograniczanie (przez nauczyciela i uczniów) jest podstawą, na której tworzy się potencjał emancypacyjny. Dużo też miejsca poświęcił Autor na próbę określenia właściwego postępowania nauczyciela w sytuacji budowania tegoż potencjału.

Podsumowując część teoretyczną rozprawy warto podkreślić, że jest ona rzeczową i logiczną całością, której zadanie – przedstawienie podbudowy teoretycznej badań – zostało w pełni zrealizowane. Niemniej jednak, odnoszę wrażenie, że bogactwo treści, na które powołuje się Autor, nie zawsze idzie w parze z czytelnością niektórych fragmentów rozprawy (np. podrozdział 2.3, gdzie nie znalazło się proste wytłumaczenie jakie opresje i deprivacje mają miejsce na lekcjach informatyki). Nie zmienia to jednak mojej pozytywnej opinii na temat tej części pracy.

Rozdział 3 poświęcony został na prezentację metodologii badań własnych. Przedmiot i cele badań zostały określone prawidłowo. Główny problem badawczy został podzielony na 7, kompetentnie sformułowanych, problemów szczegółowych. Zmienne i ich wskaźniki są czytelne (tabelki) i dobrze dobrane do specyfiki badania, a wszelkie pojawiające się niejasności wyjaśnione poprzez doprecyzowywanie pojęć w oparciu o

literaturę. Metody, techniki i narzędzia badawcze odpowiadają przyjętym zamierzeniom badawczym i również zostały prawidłowo opisane. Charakterystyka próby badawczej, w skład której wchodzi nauczyciele i uczniowie 14 wielkopolskich gimnazjów, nie budzi zastrzeżeń. W celu weryfikacji narzędzi mgr Zbigniew Talaga przeprowadził badanie pilotażowe – jest to warte podkreślenia zaangażowanie, dzięki któremu użyte we właściwym badaniu narzędzia zyskały na zrozumiałości (pamiętajmy, że grupę badaną stanowili, przede wszystkim, uczniowie gimnazjów).

W rozdziale 4 zamieszczona została prezentacja, wraz z dyskusją, wyników uzyskanych w toku badań. Co istotne, z punktu widzenia czytelnika, każdemu z problemów badawczych (główny i szczegółowe) przypisany został odpowiedni podrozdział – dzięki temu zabiegowi ta część rozprawy jest wyjątkowo przejrzysta i w pełni zrozumiała. Sposób prezentacji wyników (liczne rysunki i tabele) został dobrze dobrany do tak dużej ilości materiału statystycznego, choć zamieszczanie tabel jedna pod drugą bez stosownych komentarzy (np. s.127-129) nie jest zabiegiem ułatwiającym czytelnikowi zrozumienie przedstawianych treści. Podobnie, rysunki zawierające rozkłady wskazań pozytywnych (s.130-131, 133, 143 itd.) są mało czytelne.

Rozdział 5 stanowi próbę podsumowania badań oraz, co stanowi o jego wartości, udaną propozycję opracowania modeli pożądanych relacji między edukacją a emancypacją – są one wynikiem przeprowadzonych badań, ale też i refleksyjnych przemyśleń Autora.

Przechodząc do końcowej oceny rozprawy doktorskiej mgra Zbigniewa Talagi, chciałbym podkreślić, że podjął się on trudnego zadania – połączenia zapisów podstawy programowej (i jej realizacji) z postulatami

pedagogiki emancypacyjnej. W wyniku tego powstała udana rozprawa, świadcząca o szerokiej wiedzy, umiejętności przeprowadzania badań pedagogicznych i analizowania zebranego materiału statystycznego.

Jestem przekonany, że analizowana rozprawa spełnia wymogi obowiązującej ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Ustawa z dnia 14 marca 2003r.). W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie mgra Zbigniewa Talagi do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

